

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
Grundlagsenheten (Ju/L6)
103 33 Stockholm

Tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen – en möjlighet för de högsta domstolarna att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen (Ds 2023:7)

(Justitiedepartementets dnr Ju2023/00775)

Allmänt

Svea hovrätt har granskat förslaget utifrån de intressen som hovrätten har att bevaka. Hovrätten har inga invändningar mot att Sverige ratificerar tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen (tilläggsprotokollet). I övrigt lämnas följande synpunkter i fråga om vilka fall Svea hovrätt bör få rätt att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen.

Svea hovrätt bör i större utsträckning få rätt att begära rådgivande yttrande

Hovrätten instämmer i förslaget att den i hyresmål bör ges möjlighet att begära rådgivande yttrande.

Enligt hovrättens uppfattning bör såväl Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) som Patent- och marknadsöverdomstolen (PMÖD) ges samma möjlighet utan någon inskränkning.

MÖD och PMÖD har i det svenska systemet ställning som sådan högsta domstol som enligt artikel 1.1 i tilläggsprotokollet får ges möjlighet att

begära rådgivande yttrande.¹ MÖD och PMÖD har hela landet som domkrets och en stor del av de mål som handläggs vid MÖD respektive PMÖD kan inte överklagas. I målen vid MÖD uppkommer regelmässigt frågor som berör egendomsskyddet liksom frågor om rätten till domstolsprövning enligt artikel 6 i Europakonventionen, särskilt när det gäller klagorätsfrågor. Detta gäller samtliga målkategorier, dvs. såväl i miljömål som i fastighetsmål samt plan- och byggmål. I PMÖD kan frågor om rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 i konventionen aktualiseras. Till detta kommer att målen vid MÖD och PMÖD i hög utsträckning avser tillämpning av EU-rättslig lagstiftning.

Den avgränsning som gjorts i promemorian med hänvisning till MÖD:s och PMÖD:s möjligheter att i vissa fall lämna s.k. ventil är, mot den nu tecknade bakgrunden, varken ändamålsenlig eller nödvändig.

Såsom lyfts fram i promemorian måste tilläggsprotokollet ses i ljuset av de nationella domstolarnas skyldighet att enligt artikel 267 tredje stycket i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) begära förhandsavgörande från EU-domstolen. MÖD och PMÖD omfattas av denna skyldighet i mål som inte kan överklagas. Det gäller även om det är möjligt att ge ventil. Som framhålls i promemorian behöver en domstol som har skyldighet att begära förhandsavgörande från EU-domstolen överväga hur den skyldigheten ska upprätthållas i en situation där Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EU-stadgan) aktualiseras. Detta eftersom EU-stadgans fri- och rättigheter inte får tolkas så att de inskränker eller inkräktar på fri- och rättigheterna i Europakonventionen (se artikel 53 i EU-stadgan). Skyddsnivån enligt EU-stadgan kan alltså inte vara lägre än skyddet enligt konventionen, men den kan vara högre. Europadomstolens uppgift är att fastställa den lägsta skyddsnivå som Europakonventionen i enlighet med subsidiaritetsprincipen ska garantera, medan EU-domstolens uppgift är att fastställa den skyddsnivå som medlemsstaterna ska upprätthålla enligt EU-stadgan. Fråga kan uppkomma om såväl rådgivande yttrande som förhandsavgörande ska begäras och i så fall i vilken ordning detta bör ske. Utan en möjlighet att begära rådgivande yttrande kan denna avvägning inte ske. Det kan få till följd att skyldigheten enligt artikel 267 tredje stycket FEUF inte upprätthålls fullt ut.

Mot denna bakgrund är det mer ändamålsenligt att tillåta MÖD och PMÖD att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen.

¹ Se den förklarande rapporten, p. 8 "Second, it defines the domestic authority that may request an advisory opinion of the Court as being the 'highest courts or tribunals [...]' This wording is intended to avoid potential complications by allowing a certain freedom of choice. 'Highest court or tribunal' would refer to the courts and tribunals at the summit of the national judicial system. Use of the term 'highest', as opposed to 'the highest', permits the potential inclusion of those courts or tribunals that, although inferior to the constitutional or supreme court, are nevertheless of especial relevance on account of being the 'highest' for a particular category of case. This, along with the requirement that a High Contracting Party specify which highest courts or tribunals may request an advisory opinion, allows the necessary flexibility to accommodate the particularities of national judicial systems."

Vidare vill hovrätten framhålla den särställning som den intar i mål enligt lagen (1999:116) om skiljeförfarande. Svea hovrätt är enligt 43 § exklusivt forum i dessa mål när det kommer till de internationella skiljeförfarandena. I praktiken handläggs även i övrigt de flesta sådana mål här. Hovrätten kan konstatera att bland annat processuella rättighetsfrågor enligt artikel 6 i Europakonventionen i viss utsträckning aktualiseras även i dessa mål. Det finns således skäl för att Svea hovrätt även i denna målkategori ska ges rätt att inhämta rådgivande yttrande.

De av hovrätten nu framförda synpunkterna som innebär en utvidgning av domstolens möjlighet att begära rådgivande yttrande är, som anges inledningsvis, väl förenlig med artikel 1.1 i tilläggsprotokollet. I likhet med promemorians slutsats saknas det anledning att tro att en sådan utvidgning skulle påverka Europadomstolens arbetsbörda i någon nämnvärd utsträckning. I stället talar starka skäl för att MÖD, PMÖD och hovrätten i nu behandlade måltyper ska ha möjligheten att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen.

Lagtextens utformning

Mot bakgrund av hovrättens ovanstående synpunkter skulle förslaget till lag om rådgivande yttrande från den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna kunna utformas på följande sätt.

1 § Högsta domstolen, Högsta förvaltningsdomstolen, ~~Mark- och miljööverdomstolen i egenskap av sista instans, Svea hovrätt i egenskap av sista instans~~ i hyresmål, *Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolen vid Svea hovrätt, Migrationsöverdomstolen och Arbetsdomstolen* får i ett pågående mål eller ärende begära att den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna ska avge ett rådgivande yttrande [...]

Eftersom MÖD och PMÖD organisatoriskt inte utgör separata domstolar bör de i lagtext benämnas med tillägget ”vid Svea hovrätt”.

I den fortsatta beredningen bör det dessutom övervägas om Svea hovrätt ska ges samma rätt i mål enligt lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

I handläggningen av ärendet har deltagit hovrättslagmannen Amina Lundqvist, hovrättsrådet Karin Wistrand och tf. hovrättsassessorn Philip Mielnicki, föredragande.

Amina Lundqvist

Philip Mielnicki